

Engels op de basisschool: een klacht

Ik heb een klacht ingediend bij de Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit van de Universiteit Utrecht. Ik ben tot deze drastische stap gekomen omdat basisscholieren met een taalachterstand Nederlands door toedoen van UU-onderzoekers ernstig in hun belangen geschaad dreigen te worden. Het gaat om hun rapportage van contractonderzoek over de invoering van tweetalig onderwijs op de basisschool, welke januari 2014 is uitgebracht.¹ De Vertrouwenspersoon heeft tot taak zo mogelijk te bemiddelen tussen partijen of de klacht anderszins in der minne op te lossen, maar hij kan ook adviseren een officiële klacht aan de UU-commissie Wetenschappelijke Integriteit voor te leggen.² Ik geef de voorkeur aan een minnelijke oplossing. Laten de betrokken onderzoekers binnen twee maanden publiekelijk afstand nemen van hun stellige conclusies.

§1. Onderwijspolitieke context

Bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal is het *Wetsontwerp 34031* in behandeling, dat basisscholen de ruimte geeft met ingang van het schooljaar 2015-2016 in groep 1 t/m 8 gedurende 15% van de lestijd het Engels (of Duits of Frans) als voertaal te kiezen.³ Bij positieve uitkomsten van de Pilot Tweetalig Onderwijs (2014-2019) krijgt OCW tevens een vrijbrief die ruimte tot 30 à 50% uit te breiden.

De plenaire behandeling van het wetsontwerp zal plaatsvinden op 22 september aanstaande. Op 3 juni jongstleden werd het voorbereidingstraject door de staatssecretaris afgerond met zijn *Nota naar aanleiding van het Verslag* van de Vaste Kamercommissie OCW. De PvdA-fractie had (mede namens de SP) gevraagd of het niet verstandiger zou zijn de uitkomsten van de Pilot af te wachten, die meer licht zal werpen op de effecten van tweetalig basisonderwijs op de ontwikkeling van de eerste taal.⁴ De staatssecretaris antwoordt dat hij daartoe geen aanleiding ziet. Ter rechtvaardiging van een snelle (en ongeclausuleerde) invoering van de 15%-norm wordt door hem gesteld dat hij meent te mogen vertrouwen op twee conclusies van een internationale literatuurstudie, in opdracht van OCW uitgevoerd door Utrechtse wetenschappers met specifieke expertise op het gebied van tweetalig onderwijs:¹

- dat tpo [tweetalig primair onderwijs] geen nadelig effect heeft op de L1-ontwikkeling van leerlingen (...) (p.23);⁵ en
- dat er geen enkele reden is om NT2-leerlingen of leerlingen met een andere thuistaal (bijvoorbeeld in Friesland) uit te sluiten van deelname aan tpo (p.39).

§2. De uitspraken van de wetenschappelijke rapporteurs

Laten we de tekst van het onderzoeksrapport bekijken om de beide citaten in hun context te plaatsen.

In hun *Samenvatting* (p.2) rapporteren de onderzoekers het volgende ten aanzien van de opbrengsten van tweetalig primair onderwijs. ‘De geïnventariseerde studies laten positieve effecten van tpo op de vaardigheden in de L1 en L2 en op de verworven vakinhoudelijke kennis zien. Tpo blijkt geen nadelig effect te hebben op de ontwikkeling van de eerste schooltaal van leerlingen (L1). Ook niet als dit niet de oorspronkelijke moedertaal of thuistaal van de leerlingen is. Vaak is de L1-ontwikkeling van tpo-leerlingen gelijk aan die van leerlingen in regulier onderwijs en soms levert tpo zelfs een voordeel op in de L1-ontwikkeling. Dit voordeel is echter vaak pas aan het eind van de basisschool waarneembaar; tot die tijd laten leerlingen in tpo een iets langzamere of meestal gelijke L1-ontwikkeling zien als leerlingen in reguliere onderwijsprogramma’s.’

In de concluderende paragraaf van het *derde hoofdstuk* (p.25-26) stellen zij het volgende. ‘Uit bovenstaande onderzoeken, en ook uit de overzichtsstudies van Genesee, Lindholm-Leary, Saunders en Christian (2005) en Corda et al. (2012), blijkt dat tpo geen nadelig effect heeft op de L1-ontwikkeling van leerlingen. Vaak is de L1-ontwikkeling gelijk voor tpo-leerlingen en leerlingen in regulier onderwijs en soms

¹ Ellen van den Broek, Rick de Graaff, Sharon Unsworth, Vicky van der Zee (2014). *Voorstudie Pilot Tweetalig Onderwijs*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen (GION). URL:

<http://www.europeesplatform.nl/tpo/wp-content/uploads/sites/17/2014/06/Onderzoek-voorstudie-pilot-tpo-januari-2014.pdf>

² <http://www.uu.nl/onderzoek/onderzoek-aan-de-uu/kwaliteit-en-integriteit/wetenschappelijke-integriteit>

³ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/34031>

⁴ Deze stellingname is een krachtige variant van de motie-Rog (24/3/2015) die door de staatssecretaris ontraden doch door de Tweede Kamer aanvaard is: *Overwegende dat onvoldoende duidelijk is welk effect het onderwijs in vreemde talen heeft op de ontwikkeling van het beheersen van de Nederlandse taal, zeker voor leerlingen die minder taalvaardig zijn of leerachterstanden hebben, [wordt de regering door de Tweede Kamer verzocht] de effecten op de beheersing van de Nederlandse taal op scholen waar gedeeltelijk les in een vreemde taal gegeven wordt, nadrukkelijk te monitoren en de Kamer over de uitkomsten in 2018 te informeren.*

⁵ Deze paginaverwijzing is onjuist: de geciteerde tekst staat op p.25.

levert het volgen van tpo-onderwijs zelfs een voordeel op in de L1-ontwikkeling. Dit voordeel is vaak echter pas aan het eind van de basisschool waarneembaar, tot die tijd vertonen tpo-leerlingen soms een langzamere of vaak een gelijke ontwikkeling in de L1 als leerlingen in regulier basisonderwijs. (...) De invloed van diverse externe factoren op de verworven taalvaardigheden in tpo is in verschillende studies meegenomen in de analyses. Een anderstalige achtergrond, opleidingsniveau van de ouders, SES en cognitieve vaardigheden zijn hierbij het vaakst onderzocht en in enkele studies zijn deze factoren ook als covariaat meegenomen om enig effect hiervan op de uiteindelijke taalvaardigheid uit te sluiten. Studies waarin dit gedaan is, laten onafhankelijk van diverse externe factoren betere prestaties zien voor leerlingen in tpo in vergelijking met leerlingen in reguliere onderwijsprogramma's.⁶

In het hoofdstuk *Discussie en aanbevelingen* (p.39) bieden de onderzoekers een vooruitblik op de inrichting van het Pilotproject 2014-2019. Over leerlingen met een taalachterstand zeggen ze het volgende. 'Er is over het algemeen weinig gekeken naar leerlingen met een andere L1-achtergrond (anders dan de landstaal, in ons geval het Nederlands dus). In de studie waar dit wel uitgebreid onderzocht is (Skolverket, 2010; Österlund, p.c.), bleek deelname aan tpo een positief effect te hebben op de ontwikkeling van de landstaal bij kinderen met een andere L1-achtergrond. Er is daarom geen enkele reden om NT2-leerlingen of leerlingen met een andere thuistaal (bijvoorbeeld in Friesland) uit te sluiten van deelname aan tpo. Belangrijk is om de resultaten hiervan goed te evalueren en ouders en leerkrachten vooraf goed te informeren over (positieve) verwachtingen m.b.t. het effect van tpo op de taalontwikkeling van deze leerlingen (Genesee, p.c.). Er is geen reden om leerlingen vooraf te selecteren op hun leerprestaties en vaardigheden. Alle leerlingen, met alle niveaus van schoolse vaardigheden, kunnen functioneren in tpo en leerlingen met zwakkere leerprestaties kunnen zelfs profiteren van tpo (Genesee, 2007, p.c.). Vanzelfsprekend vraagt dit om leerkrachten die goed kunnen differentiëren binnen de groep.'⁶

§3. Mijn klacht

Ik verwijt de onderzoekers dat zij met hun uitspraken inbreuk hebben gemaakt op de *Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening* (laatstelijk aangepast op 31/10/2014). Ik vermeld hieronder de relevante bepalingen uit de Gedragscode-2012 (voorzien van een Romeinse cijfercode).⁷ Gezien de datum van hun rapportage (januari 2014) is dat de code op basis waarvan hun handelen en nalaten beoordeeld moet worden. Daarnaast vermeld ik ter informatie de relevante bepalingen van de Gedragscode-2014 (voorzien van een Arabische cijfercode), die van later datum is.⁸

<p>I. Zorgvuldigheid: Wetenschappelijke activiteiten geschieden met zorgvuldigheid. I.1 Zorgvuldigheid blijkt uit precisie en nuance bij (...) het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek en het publiceren van de resultaten daarvan. I.10 Schade ontstaan door fouten of nalatigheid wordt naar vermogen hersteld.</p>	<p>1. Eerlijkheid en zorgvuldigheid 1.1 De wetenschapsbeoefenaar weet dat wetenschap uiteindelijk is gericht op waarheidsvinding en dat hij daarom bij de presentatie van de aard en reikwijdte van zijn resultaten zo precies mogelijk dient te zijn. (...) Zorgvuldigheid strekt zich ook uit tot het presenteren van twijfels en contra-indicaties. 1.7 Zorgvuldigheid beperkt zich niet tot het uitvoeren van en rapporteren over wetenschappelijk onderzoek, maar strekt zich ook uit tot de relaties (...) met de maatschappij.</p>
<p>II. Betrouwbaarheid: (...) Een wetenschapsbeoefenaar is betrouwbaar in de uitvoering van zijn onderzoek en het rapporteren daarover (...). II.2 Speculaties naar aanleiding van de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek worden als zodanig herkenbaar in rapportages opgenomen. Conclusies op basis van de gepresenteerde resultaten behoren hier niet toe. Suggesties voor vervolgonderzoek kunnen wel op speculaties berusten in de vorm van de mogelijke betekenis van de verkregen resultaten.</p>	<p>2. Betrouwbaarheid: (...) Een wetenschapsbeoefenaar is betrouwbaar in de uitvoering van zijn onderzoek en het rapporteren daarover (...). [Dat betekent dat] hij nauwgezet onderzoek uitvoert en zorgt dat de verslaglegging van het onderzoek volledig is. (...) Over (statistische) onzekerheid van onderzoeksresultaten en foutmarges wordt in publicaties melding gemaakt. 2.2 Speculaties naar aanleiding van de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek worden als zodanig herkenbaar in rapportages opgenomen. Conclusies op basis van de gepresenteerde resultaten behoren niet speculatief te zijn.</p>
<p>III. Controleerbaarheid: (...) Als onderzoeksresultaten openbaar worden gemaakt, blijkt duidelijk waar de gegevens en de conclusies op zijn gebaseerd (...).</p>	<p>3. Controleerbaarheid: (...) Als onderzoeksresultaten openbaar worden gemaakt, blijkt duidelijk waar de gegevens en de conclusies op zijn gebaseerd (...).</p>

Vervolg op de volgende pagina

⁶ Met de volzin 'Er is daarom geen enkele reden (...)' grijpen de auteurs terug op de tekst van p.24.

⁷ [http://www.vsnul.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Code_wetenschapsbeoefening_2004_\(2012\).pdf](http://www.vsnul.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Code_wetenschapsbeoefening_2004_(2012).pdf)

⁸ [http://www.vsnul.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Code_wetenschapsbeoefening_2004_\(2014\).pdf](http://www.vsnul.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Code_wetenschapsbeoefening_2004_(2014).pdf)

<p>IV. Onpartijdigheid IV.5 Een wetenschapsbeoefenaar is pas verdediger van een bepaald wetenschappelijk standpunt als dat standpunt voldoende wetenschappelijk is onderbouwd. Rivaliserende standpunten dienen daarnaast te worden gemeld en toegelicht.</p>	<p>4. Onpartijdigheid 4.5 Een wetenschapsbeoefenaar is pas verdediger van een bepaald wetenschappelijk standpunt als dat standpunt voldoende wetenschappelijk is onderbouwd. Rivaliserende standpunten dienen daarnaast te worden gemeld en toegelicht.</p>
<p>V. Onafhankelijkheid ---</p>	<p>5. Onafhankelijkheid ---</p>
<p>---</p>	<p>6. Verantwoordelijkheid: Wetenschapsbeoefenaren geven zich rekenschap van hun verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke implicaties van hun wetenschappelijk werk.</p>

§4. Toelichting

In een eerdere publicatie heb ik aannemelijk gemaakt dat de conclusies van de rapporteurs onvoldoende gedragen worden door de gegevens die zij in hun literatuurstudie verzameld hebben:⁹ qua relevantie voor het Nederlandse onderwijsbeleid rammelen de geïnventariseerde projecten aan alle kanten. In het beste geval hadden de rapporteurs misschien nog kunnen concluderen dat uit de geïnventariseerde studies **niet is gebleken** dat tweetalig primair onderwijs (tpo) *schade toebrengt* aan de ontwikkeling van de eerste schooltaal van leerlingen in het algemeen of van leerlingen met een taalachterstand in het bijzonder. Maar hun stellige conclusie dat in hun onderzoek **is gebleken** dat tpo *géén schade toebrengt* aan de ontwikkeling van de eerste schooltaal van (sommige) leerlingen is volstrekt bezijden de waarheid.¹⁰

Bij eerste lezing van hun uitspraken (geciteerd in §2) lijkt het erop dat zij zich niet hebben laten leiden door de kritische grondhouding die van wetenschappelijke onderzoekers verwacht mag worden, maar door de vooropgezette vernieuwingsideeën van hun opdrachtgever en van de internationaliseringslobby onder leiding van het Europees Platform (Stichting EP-Nuffic). Dat was tot dáár aan toe geweest indien ze die ideeën als hypothese hadden ingebracht in hun onderzoek, maar dan hadden ze ook serieuze moeite moeten doen die hypothese te falsificeren: zijn er soms factoren die ons ertoe nopen de bevindingen uit de geïnventariseerde studies met een korrel zout te nemen en die gereide twijfel doen rijzen over de generaliseerbaarheid ervan naar het Nederlandse basisonderwijs? Maar neen, zonder enig voorhoud rapporteren ze hun ondoordachte indrukken als wetenschappelijke conclusies.

Na welwillende analyse van hun rapportage neig ik echter naar een mildere interpretatie van hun uitspraken. Ik vermoed dat de onderzoekers helemaal niet de bedoeling hebben gehad stellige uitspraken te doen over de positieve of negatieve opbrengsten van de (gedeeltelijke) onderdompeling van Nederlandse basisscholieren in een Engels-, Duits- of Franstalige leeromgeving. Zij hebben een *voorstudie* verricht voor een Pilotproject (2014-2019) dat tot doel heeft de positieve of negatieve opbrengsten van 30 à 50% onderdompeling wetenschappelijk vast te stellen. De voorstudie had, denk ik, tot doel aan de hand van buitenlandse ervaringen (a) hypothesen op te stellen die in het Pilotproject getoetst moeten worden; (b) richtlijnen op te stellen hoe de deelnemende scholen hun lokale project zouden moeten inrichten om de toetsing van die hypothesen mogelijk te maken; en (c) zo nodig richtlijnen op te stellen om het risico te verkleinen dat aan de proefkonijnen (de leerlingen van de deelnemende scholen) ontoelaatbare schade wordt berokkend.¹¹ Bij het rapporteren van hun voorstudie hebben de onderzoekers echter verzuimd de pretenties van hun uitspraken ad (a), (b) en (c) zorgvuldig te begrenzen, waardoor deze onterecht en onbedoeld de waarheidsclaim van wetenschappelijk getoetste stellingen uitstralen.

Dat heeft ertoe geleid dat de staatssecretaris ten onrechte uit de voorstudie meent te mogen concluderen dat aan de ongeclausuleerde invoering van 15% onderdompeling met ingang van 2015 geen noemenswaardige risico's verbonden zijn, zelfs niet voor leerlingen met een taalachterstand Nederlands.¹²

⁹ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/engels-op-de-basisschool-onbesuisde-wet-ii> (26/4/2015).

¹⁰ Zijdeling wordt dat ook wel erkend door de onderzoekers. Zij merken op dat er in de geïnventariseerde studies over het algemeen weinig is gekeken naar leerlingen met een mogelijke achterstand in de beheersing van de eerste schooltaal (§2).

¹¹ Hun uitspraak dat er geen enkele reden is om NT2-leerlingen uit te sluiten van deelname aan tpo, kan worden beschouwd als een (nogal gedurfde) richtlijn ad (b). En een voorbeeld ad (c) is hun waarschuwing (eveneens geciteerd in §2) dat de scholen die deelnemen aan het Pilotproject, de vorderingen van kinderen met een taalachterstand goed moeten monitoren (zij spreken zelf van *evalueren*) en dat de leerkrachten hun ondersteuningsaanbod voldoende moeten *differentiëren* binnen hun klasgroep.

¹² Hun uitspraken hebben weliswaar betrekking op het tpo met 30 à 50% onderdompeling, maar de staatssecretaris leidt daaruit logischerwijs af dat bij een lager percentage evenmin negatieve effecten op de L1-ontwikkeling gevreesd hoeven te worden.

Aangezien de onderzoekers (als rapporteurs van de voorstudie) verwijtbaar hebben bijgedragen aan het ontstaan van dit misverstand, ligt het op hun weg het speculatieve, of in elk geval hypothetische karakter van hun uitspraken zo snel mogelijk te verduidelijken opdat de opdrachtgever (OCW), de Volksvertegenwoordiging en de actoren in het onderwijsveld niet te licht heenstappen over de didactische ongewisheden die vooralsnog kleven aan 15% onderdompeling van iedere leerling (groep 1 t/m 8!) in een Engels-, Duits- of Franstalige leeromgeving. Uit een oogpunt van wetenschappelijke integriteit rust op de onderzoekers de plicht de onbedoelde maatschappelijke implicaties van hun onzorgvuldige rapportage onder ogen te zien. Ze hebben niet alleen hun opdrachtgever OCW en de Volksvertegenwoordiging maar ook hun wijdere cliëntsysteem op het verkeerde been gezet: door de onzorgvuldige formulering van hun bevindingen hebben zij de professionele functievervulling van de leerkrachten in het Nederlandse basisonderwijs ondergraven, alsmede de gerechtvaardigde belangen van de leerlingen die met 15% onderdompeling geconfronteerd worden, en met name de belangen van diegenen onder hen die met een achterstand in Nederlandse taalbeheersing te kampen hebben. Ze dienen hun gerapporteerde uitspraken publiekelijk te nuanceren teneinde te voorkomen dat de Eerste Kamer in september blind vaart op hun ongeijkte kompas. Ik roep hen op, artikel I.10 van de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening (versie 2012) alsnog ter harte te nemen:

Schade ontstaan door fouten of nalatigheid wordt naar vermogen hersteld.

Wes Holleman
weblog onderwijs 12-7-2015
<http://www.onderwijsethiek.nl>